

Kurucz György

„Én tehát keszthelyi ember vagyok!”

Kazinczy Ferenc és a helikoni ünnepségek

KESZTHELYI irodalmi találkozóhellyé szervezésének elvi és gyakorlati részleteit gróf Festetics György utasítására Asbóth János, a keszthelyi mezőgazdasági tanintézet, a Georgikon professzora, a gróf birtokainak inspektora dolgozta ki.¹ A latin nyelvű tervezet *Projectum de Heliconis Keszthelyensis institutione* címmel 1816. december 30-án kelt Keszthelyen.²

A keszthelyi iskolák által 1804-től elindított nyári ünnepélyeket, amelyeken a diákság pályaműveket, verseket adott elő, illetve a Festetics által alapított keszthelyi zeneiskola növendékei koncerteket adtak, e későbbi ünnepségsorozat előzményének tekinthetjük. Az iskolaalapító keszthelyi gróf pedig kezdettől fogva igyekezett kellő publicitást adni e rendezvényeknek. Ennek egyik példáját adja Berzsenyi Dániel Festetics Györgyhez intézett 1816. november 15-én kelt levele, amelyben felrója a grófnak, hogy a Georgikon kiadványai német nyelvűek: „Rumi [Rumy Károly György, a Georgikon ökonómia professzora – K. Gy.] megajándékoza engem a Georgikonnak legujabb nyomtatványival. Elhültem – elhaltam látván, hogy azok mind németek! – Én Keszthelyen egy magyar Veimárt ohajtok látni.”³ Bár közvetlenül más forrá-

¹ Asbóth János (1768–1821) Nemescsón (Vas vármegye) született, evangélikus kisnemesi család sarjaként. 1801-től állt Festetics György, a felsőfokú mezőgazdasági tanintézet, a Georgikon alapítójának alkalmazásában. Asbóth egyébként korábban a göttingeni egyetem hallgatója volt, s doktori értekezését *Commentatio de interpretatione codicis sacri ad communia omnes libros interpretandi revocata* címmel nyújtotta be. A Göttingeni Tudós Társaság 1801. november 11-i ülésén a társaság levelező tagjává választotta. Az előterjesztés Heinrich August Wriesberg professzor nevéhez fűződik, lásd *Archiv der Akademie der Wissenschaften in Göttingen Pers.* 12. No. 38. Festetics életének, tevékenységének elemzését újabb átfogó bibliográfiával lásd a jelen sorok szerzőjétől: KURUCZ, 2006b. 1341–1375.

² MOL Festetics Lt. P 237 16. cs. VIII. 2. ff. 226–227. „[...] die 12 Febr. festo natiuitatis scmae suae Mattis Caes. Regiae et occasione concursus majalis productiones quoque declamatoriae Heliconis celebrentur et solemni hoc utroque tempore illis studiosis cujuscumque classis, quorum elaborationes pro productione dignae reputabuntur pro singulis laboribus quinque florenorum remunerationem separatam accipient, illi vero qui occasionibus talibus elaborationes tales productione dignas in pluribus linguis exhibuerint praeter 5 florenorum, paremium adhuc dimidium illius ut pote 2 f. 30 xr proinde insimul 7 f. 30xr obtineant.” f. 226v.

³ BERZSENYI, 1938. 60. Ennek előzményéhez lásd a feltehetően Rumy Károly Györgytől származó rövid tudósítást egy jénai lapban: „Am 20 und 21 May 1815 hatte der mit den öffentlichen Prüfungen verknüpfte landwirtschaftliche Besuch des Georgikons statt. Der Besuch war sehr zahlreich. Die Zusammenkunft eröffnete der Prof. der Ökonomie Hr Dr. Romy, mit einer lateinischen Rede, in welcher er die vorzüglichsten Vorfälle, Bezeichnungen und Fortschritte dieser Wirtschafts-Lehranstalt erzählte, und dann die Frage beantwortete, „wie die Besoldungen der ökonomischen Beamten und die Löhne des Landwirtschaftlichen Gesindes, wie auch der Hirten, so einzurichten seyen, dass dieselben mit dem Vortheile des Eigenthümers im Interesse und Verhältnisse stehen“? Diese Rede wird im Druck erscheinen. Der gräfliche festetitschische Güterpräfect, Hr Johann von Asbóth, las eine interessante deutsche Abhandlung über den oedenburger und ruster Weinbau, der

sokkal nem megerősíthető, de feltételezhetően ez a levél indította a keszthelyi grófot arra, hogy utasítsa Asbóthot a helikoni ünnepségek tervezetének kidolgozására.

Az Asbóth által kidolgozott tervezet – a korábbi georgikoni vizsgákat meghaladva, illetve az egyéb keszthelyi iskolai rendezvényekhez képest – kimondottan a hazai irodalmi élet vezető személyiségeinek részvételével számolt.⁴ Az ünnepségsorozat elnevezése szintén figyelemre méltó. Az ókori mitológiai hivatkozás mellett, közvetlen utalásként is értelmezhető Keszthely új Helikonként való bevezetésére a korabeli hazai irodalmi köztudatba. A névválasztás szintén nem lehet véletlen, hiszen Festetics – az egykori szabadkőműves – *Bruder Heliconus*ként volt ismert.⁵

Festetics György életének utolsó nagy jelentőségű mecénás vállalkozásával kapcsolatban az eddigi irodalomtörténeti kutatások egyetértenek abban, hogy a gróf 1819-ben bekövetkezett haláláig megtartott keszthelyi rendezvények mindegyikénél a nyelvújítási viták során keletkezett konfliktusok feloldásában játszottak kiemelkedő szerepet.⁶ Jelen írás a korábbi kutatások kiegészítéseként nemcsak az ünnepségek háttérének, továbbá gyakorlati részleteinek vizsgálatára vállalkozik, hanem a keszthelyi rendezvényeknek Kazinczy Ferenc és a mecénás gróf kapcsolatát befolyásoló szerepéhez is adalékokkal kíván szolgálni.

*

Festetics György és a jakobinus összeesküvést követően hosszú börtönbüntetést szenvedett Kazinczy Ferenc kapcsolatát hosszú időre beárnyékolta Festetics elutasító magatartása, amikor a börtönből szabaduló Kazinczy versfordításait felajánlva a keszthelyi gróf anyagi támogatásáért folyamodott. „*Nagyságodat jövőök megkoldulni*” – írta Kazinczy 1802. december 3-i levelében, ám hiába adta okát annak, hogy miért kénytelen a mecénás hírében álló grófhhoz fordulni, hiába említette meg a jogügyi igazgató méltánytalan eljárását, midőn szabadulásakor a fogva tartásának költségeit is rá róttta, Festetics György három héttel később titkárán keresztül, rövid latin nyelvű levélben utasította el Kazinczyt.⁷

gräfliche Ober-Ingenieur, He Johann Seidenschwarz, eine deutsche Abhandlung über das zu erbauende neue Kormagazin des Georgikons mit fagottischen Röhren, und der Prof. der Physik und Veterinärwissenschaften im Georgikon, Hr. Julius Liebbald, eine deutsche Abhandlung über eine permanente Schaffpocken-Impfungsanstalt. Hr. Wirtschaftsdirector Joseph von Bartosságh, der ein Diplom zum Assessor des Georgikons ernannt wurde, beantwortete in ungarischer Sprache mehrere der bey dem vorjährigen Maibesuch aufgestellten ökonomischen Fragen. Sämmtliche Abhandlungen werden in der Ährenlese des Georgikons im Druck erscheinen. Drey Zöglinge des Georgikons wurden einer rigorosen Prüfung aus der Ökonomie und deren Hilfswissenschaften unterzogen, und erhielten ökonomische Diplome. Einer derselben Johann Petrovics, las eine Dissertation über den wichtigen Einfluss der Chemie auf die Vervollkommnung der Landwirtschaft.” Lásd *Intelligenzblatt der Jenaischen Allgemeinen Literatur-Zeitung*, 12. (1815) 50. sz. 393–394.

⁴ „*Pro solemnibus diebus quibus productiones habentur invitandi erunt etiam alii viri litterati*” MOL Festetics Lt. P 237 16. cs. VIII. 2. f. 226v.

⁵ Festetics György a Zur wahren Eintracht bécsi szabadkőműves páholyban 1778-ban elmondott *Versammlungsrede* der R.C. *des alten Systems* című beszédének egyik példányát *Br[uder] Heliconus*ként szignálta. Ez a példány fellelhető az egykori Festetics családi könyvtár, a mai Helikon Könyvtár állományában.

⁶ NÉGYESY, 1925. 37–325.; MERÉNYI, 1979. 588–594.; NÉMETH, 1989. 179–183.; CSÉBY, 1989. 184–188.; CSÉBY, 1998. 9–26.

⁷ KAZINCZY, 1901. 515–517.; 534. – Kazinczy Ferenc levele gróf Festetics Györgynek (Regmec, 1802.

Kazinczy sokáig nem tudott megbocsátani, s levelezőtársai számára igen gyakran nyilvánvalóvá tette, hogy a „nagyság” előtt érdemtelenül hódol a köztétel. S amikor egykori rabtársa, Rosty János öngyilkosságáról értesült, Cserey Farkas őrnagynak írott leveléből a keserű harag hangja is kivehető: „Kitöltvén ott a 3. esztendőket haza jött. Gróf Festetics György – ez a sok Dominiumu ember! – neki 25 forintos bankót adott. Érted ezt, s csudáld a magasztalt nagyságot (...) Nem annyi-e ez mintha én egy ilyen szerencsétlennek 25 fillért adnék? [...] De félt a nagy ember, hogy megint veszedelemben lesz a kolcsa [aranykulcs, kamarási jelvény – K. Gy.], ha olyat vész pártfogása alá, akit a villám megsújtott.”⁸ Bármennyire is igazat adhatna a késői olvasó Kazinczy felháborodásának, feltétlenül meg kell említenünk, hogy Rosty már fogsága alatt is terhelte, öngyilkosságra hajlamos ember volt.⁹

Egy Virág Benedekhez írott másik levelében Kazinczy ráadásul fukarnak, s a rangjához képest még feljebb ácsingózó főnemesnek aposztrofálja Festeticset: „A Herczegi-Mennyei kevélykedő Festetics a maga Embereinek (- a szót nem a megvetés hanem a tisztelet értelmében vedd -) fizetéseket megnyirbálta s Ruminak Monumenta Hungaricáját azért nem engedte magának dedíkálatni; mert nem segéllheti nyomtatását, nekem ugymond ő, a kitrombitált Maecenás, a magyar Literatúra úgy is igen sokba vagyion már. Ha Én a Festetics birtokának ezred részét bírnám, megmutatnám mit tennék, ha herczegmenyem nem lenne is.”¹⁰ A Rummyal történt levélváltása nyomán pedig az is kifejezésre jutott, hogy Kazinczy a gróftól mindemellett még különösen nehéz természetűnek is tartotta, mivel – szavai szerint – Asbóth János professzoron kívül „talán nem volt egyetlen ember, aki jól kijött volna” a keszthelyi gróffal.¹¹

A keszthelyi gróf azonban maga is „villámsújtotta” ember volt, hiszen 1790-ben azért volt kénytelen a katonai rangjáról hosszabb vizsgálati fogság után lemondani, mert tisztársaival együtt az önálló magyar haderő megteremtésének lehetőségét magában rejtő beadványt készített, s terjesztett a magyar országgyűlés elé.¹² Ráadásul 1797-ben a Zala vármegyei közgyűlésen gróf Althan Mihály főispánnal, Spissich János alispánnal s másokkal együtt a győzelmesen előrenyomuló francia csapatokkal szemben hiábavalónak ítélte a nemesi felkelést. Az utóbb elrendelt vizsgálat nyomán az uralkodó Bécs városából kitiltotta, s kamarási rangjától megfosztotta.¹³ Mindezek után érthető, hogy a magyar irodalom, s a hazai agrárszakoktatás támogatása Festeticsnek valóban sok pénzébe került, messze meghaladva a konkrét támogatások összegét, hiszen a kormányzat kegyének, a mecénatúra működéséhez szükséges elnéző jóindulat megnyerésének egyetlen módja volt, ha a félreértett, ám udvarhű alattvaló szerepét eljátssza. Ennek képezte részét a magyar katonai tisztképzés érdekében az 1802. évi országgyűlésen tett 40 000 forintos felajánlása,¹⁴ illetve a Habsburg-dinasztia elhúzódó, Napóleon elleni háborúinak

december 3.), Csapó Imre levele Kazinczy Ferencnek (Keszthely, 1802. december 21.)

⁸ KAZINCZY, 1893. 519–520. – Kazinczy Ferenc levele Cserey Farkasnak (Széphalom, 1807. március 12.)

⁹ TOLDY, 1987. 162.

¹⁰ KAZINCZY, 1898. 427. – Kazinczy Ferenc levele Virág Benedeknek (Széphalom, 1812. április 29.). Festetics György fia, László gróf, Josephine von Hohenzollern hercegnőt vette feleségül 1811-ben.

¹¹ „Ausser Asbóth kam noch vielleicht nicht ein einziger Mann gut mit ihm heraus.” KAZINCZY, 1895. 468. – Kazinczy Ferencnek levele Rummy Károly Györgynek (Keszthely, 1809. július 24.)

¹² A haditörvényszéki eljárás részleteihez lásd Bécs, Kriegsarchiv, HKR Akten 1790/44/420.

¹³ A Zala vármegyéhez intézett 3491. sz. királyi leirat 1798. április 12-én kelt.

¹⁴ MÁRKUS, 1901. 281–283. A felajánlás eredményeként került sor a Festetics elleni fent említett

komoly pénzüsszegekkel és élelmiszerral való támogatása. Csupán 1800-ban Festetics muraközi uradalma 12 262 forint készpénzzel, s 16 575 forint értékű takarmány és élelmiszer szállításával járult hozzá a francia háborúk költségeihez.¹⁵ Az összeg jelentőségét akkor érezhetjük igazán, ha figyelembe vesszük, hogy Festetics éves tiszta jövedelme az 1790-es években átlagosan 60 000 forintot tett ki.¹⁶ Mindamellet Festeticsnek azt is tudomásul kellett vennie, hogy a Habsburg kormányzat sokáig nem felejtí korábbi politikai megnyilvánulásait, s Kazinczy pontosan akkor fordult hozzá támogatásért, amikor végre nem csekély áldozat árán az udvar viszonya is kezdett megenyhülni irányában.

Természetes módon a dunántúli főnemes és az állandó pénzhiánnyal küszködő, börtönviselt író között látszólag kevés érintkezési pont adódhatott volna. Tény, hogy Kazinczy hosszú éveken át csakis mások elbeszélései alapján alkotott ítéletet Festeticsről, de nem volt kétséges számára, hogy fontos személyiség, akire mindig oda kell figyelni. A katolikus főrend létére Csurgón protestáns gimnáziumot alapító keszthelyi grófra, aki a Georgikon megalapításával a hazai mezőgazdasági szakképzés érdekében is komoly áldozatot vállalt, érthető módon megkülönböztetett figyelemmel tekintett a korabeli magyar nemesi, egyházi értelmiség. Ugyanakkor, az anyagi lehetőségeket nem számítva, Kazinczyról szintén elmondható, hogy megnyilatkozásai folytán sokak figyelmét magára vonta. Miután széphalmi házacskját felépítette, s komoly anyagi gondokkal küszködve sem mondott le a nyelv és irodalom „csinosításáról”, rendkívül kiterjedt levelezésével, illetve nyelvművelő, kritikai és esztétai tevékenységével – s nem kevésbé az őt ért támadások miatt – neve mindig jelen volt a kor dunántúli költőinek, íróinak beszélgetéseiben, levélváltásaiban. Ezt erősíti meg egy barátjához, gróf Desseffy Józsefhez írott, 1815-ből származó levele, amelyben részletesebben reflektált a vele szemben szerveződött, eltérő nyelvművelői felfogást valló dunántúli tábor, a „mondolatisták” támadására: *„Esküdt Somogyi Gedeon Tóth-Vázsonyban azt gondolta, hogy én leszek úgy, ha engem számárra festet, ha Folnesiccsel öszve kever, s ezen szép szándékban Túl a Dunának némelly fíjai kezét fogtak a pajzán és szörnyű tudatlan emberrel. Philos. Prof Ruszek javallá a szándékot, toldította, az exemplárokat maga terjesztette, a Gróf Festetics György Ő Exc. Asztalánál maga kiosztatta, - minden Vendég két exemplár munkát kapott, egyiket a Prof. Ruszek (ki most Keszthelyi Pleb. és ez által Hahotai Apát) Philos. munkáját, és egyet a Mondolatot, s így azt a gyanút támasztotta, hogy a Mondolatba dolgozott is. Annyi bizonyos, hogy Kéziratban olvasta. – Én vettem postán a könyvet egy idegentől, kinek nevét sem hallám soha, s képzeled ha nem tettem e fel, hogy a ki nekem ezzel hízkelvedve kedveskedik, csak kém talál lenni.”*¹⁷

Nem volt véletlen tehát, hogy Festetics – amint annak egyéb tekintetben oly sokszor adta bizonyosságát, hogy nála valóban az érdem számít – anélkül, hogy valójában Kazinczy jelenlétével számolt volna Keszthelyen, a Berzsényi Dánielhez intézett helikoni meghívó levelében „somogyi Kazinczynak” nevezte a költőt. *„Azért, hogy beteljesedjen a Niklai bölcsnek mondása, [...] íme Keszthelyen, február 12-*

uralkodói végzések feloldására. MOL Festetics Lt. P 235 109. cs. No. 409 f. 707.

¹⁵ MOL Festetics Lt. P 233 2. cs. f. 12-13.

¹⁶ KURUCZ, 2006a. 551.

¹⁷ KAZINCZY, 1902. 335-336. – Kazinczy Ferenc levele gróf Desseffy Józsefnek (Széphalom, 1815. december 15.)

én Felséges Uramnak születése napját ülni az ifjúságot Helikonra vezetni akarjuk. De a Helikonra vezető Kalauz nekünk szükséges. Bátorkodunk tehát a somogyi Kazinczyra vetni szemünket és azon napra való maga megalázására kérni.”¹⁸ Berzsényi minderről részletesen beszámolt széphalmi barátjának, aki bár igencsak nehezelt Festeticsre, de emberileg érthető módon egyáltalán nem volt közömbös számára, hogy mi történik Keszthelyen. Ezzel magyarázható, hogy a sértett mellőzöttség hangján szól az első keszthelyi „Helikon-rendezvény” napján, 1817. február 12-én Berzsényihez intézett levelében: „Te tehát ma Keszthelyen vagy az istenek asztalánál [...] élj szerencsével kedves barátom, én oda nem mehetek, nem csak mert meg nem hívatattam, hanem azért is, mert oda nem illek.”¹⁹

Az események lefolyásáról a gróf szándékainak megfelelően Asbóth János tudósításokat küldött a lapoknak, mindenekelőtt a Magyar Kurírnak és a Hazai és Külföldi Tudósításoknak.²⁰ A tartalom mellett azonban, minthogy a diákok és a keszthelyi professzorok előadásán túlmenően a vendégek is hoztak műveket, elsősorban alkalmi verseket, Festetics az előadók, illetve a legcsekélyebb mértékben közreműködő személyek honoráriumára is figyelmet fordított. Központi birtokigazgatási testülete, a Directio 1817. március 10-i ülésén többek között az alábbi döntéseket hozta: „A keszthelyi tanuló ifjuság kik az első helikoni productióra legjelesebb munkákat adtak be, s azokat amennyire az idő engedte, declamáltak is [...] mindegyiknek a designált 5 forintból álló remuneratio, összesen 55 forintok adassanak [...] A helikoni rendtartásnak systemája szerint Mosner muzsika prof. nak mivel jól producálta magát, nyolcvan forintok, muzsika segédjeinek pedig negyven forintok resolváltatnak a crediti cassából.”²¹ Az előkelő vendégek látogatására tekintettel a Georgikon épületeit mindig újrameszeltették, a kastélyban az eltört porcelán készletek darabjait pótolták, s Festetics külön utasítást adott arra nézve is, hogy unokái ruhatárát kitisztítsák, rendbe tegyék. A „helikoni” ünnepségek alkalmából egyébként az uradalmak (keszthelyi, ollári, csáktornyai, csurgói, szentmártoni, szentmiklósi, szentgyörgyi) szegényei számára 1261 forintos támogatás kiosztása felől is rendelkezett.²²

A tényleges érdemi részletek azonban Kazinczy számára nem a lapokból,²³ hanem a Berzsényivel és Pálóczi Horváth Ádámmal folytatott levélváltásokból derültek ki. Berzsényi 1817. február 27-i levele viszont minden várakozását felülmúlhatta, hiszen Keszthelyen róla is folyt a szó, még ha esetleg egyszerre bántóan és elismerően. „A solemnitás nagy volt, de erről hallgatok, mert Téged a pompás nagy Mise, a Comodia, Concert, bál [...] nem interessál [...]. Rólad sok szó volt, s miattad nékem sok

¹⁸ KAZINCZY, 1904. 24. – Berzsényi Dániel levele Kazinczy Ferencnek (Nikla, 1817. január 13.)

¹⁹ KAZINCZY, 1904. 62. – Kazinczy Ferenc levele Berzsényi Dánielnek (Széphalom, 1817. február 12.)

²⁰ MOL Festetics Lt. P 274 13. k. 1817. f. 10.

²¹ MOL Festetics Lt. P 274 13. k. 1817. f. 33. Festetics az örség jutalmazásáról sem feledkezett meg: „Addig is míg múlt február 12kén Ó Felsége születése napján tartott ünneplések és Helikoni gyakorlatok alkalmosságára határozott ajándékok eránt határozást tenni fogok, az itteni katonaság számára, mely azon nap a mise alatt salvékat lótt, s rész szerint a klastromban, rész szerint a bálnál őrt állott, oly gratificatio resolváltatik, hogy azok közül akik lóttek, mindegyik közlegénynek egy forint, egy egy káplárnak két forint, és a strázsamesternek három forintok adassanak, az őrállóknak, különösen egy egy közlegénynek egy forint, a mellettek volt káplárnak két forint applaciáltatik. Ezen kívül azon puskapornak ára mely az említett salvénál ellóvettetett megtéríttessen.” MOL Festetics Lt. P 274 13. k. 1817. f. 19.

²² MOL Festetics Lt. P 274 13. k. 1817. ff. 33.; 167.

²³ KAZINCZY, 1904. 598–602.

bajom. Kisfaludi gyűlöl és mocskol, s nem a recenzióért (ugy mondja), hanem azokért a miket ezeknek s amazoknak firkálsz. Én kérleltem s oltalmaztalak, de egyebet nem nyertem, hanem hogy én reám is meg haragudott, úgy hogy bucsuzatlan hagyott el, pedig egy házban, az az a Grófi udvarban, voltam vele szállva [...]. A Gróf mindenkor nagy tisztelettel emlékezett rólad, csak a te németizmusodat nem szereti. Mondtam, hogy te azzal a nyelvet lágyítani s rövidíteni akarod, de ő csak azt állítja, hogy a németizmus ellen harcolnunk kell, s végre csakugyan meg kellett magamat adni, s biztatám a magyar szívű Grófit, hogy harcolnunk nem szükség, mert eléggé harcol az antipathia, melly e két nyelvben van.”²⁴ Ugyanezen levél befejező soraiban pedig a dunántúli költő szelíd rábeszéléssel szinte arra kényszeríti Kazinczyt, hogy adja fel sértettségét. „[...] igen illene néked Keszthelyt meg tekinteni. Tán ezen intézetnek olly igazítást is adhatnál, melly nélkül, meglehet, hogy a célt egészen eltéveszti. Kisfaludy azt mondá, hogy ő nem philosophus, hanem katona s vagdalkozni szeret. Melly szép volna néked meg mutatni, mint tud a philosophus a vagdalkozóra mosolyogni.”²⁵

S a filozófus valóban feledte korábbi keserűségét, midőn az újabb helikoni ünnepségre már meghívást is kapott. A következő évi, 1818. február 12-i ünnepségen azonban a korábbi író vendégek közül csupán Dukai Takács Judit volt jelen. Kazinczy 1818. március 25-én Festeticshez intézett levelében viszont kifejezte reményét, hogy a nyáron eljuthat Keszthelyre, mondván, „hogy végre ne legyen okom pirulni, hogy soha nem láttam azt a nagy férjfit, akinek emlékezete örök áldásban lesz a Nemzet előtt, s annak mások által is irigylett Alkotásait”. Költő és író barátjához, Kis János evangélikus szuperintendenshez intézett levelét, amelyhez mellékelte Festeticsnek küldött válaszát, nem csekély elégtételt érezve, így kezdi: „Én tehát keszthelyi ember vagyok!”²⁶

Az 1818. májusi georgikoni vizsgán már jelen volt Pálóczi Horváth Ádám, Dukai Takács Judit, továbbá Nagyváthy János mezőgazdasági szakíró, maga is alkalmi versek szerzője,²⁷ Festetics birtokainak korábbi igazgatója, s természetesen ne feledjük, mint egykori szabadkőműves, a társadalmi változásokat sürgető névtelen röpiratok szerzője.²⁸ Kazinczy ezúttal sem tudott jelen lenni, mert természet elverte a jég, lovai megbetegedtek. Véleménye azonban gyökeresen megváltozott Festeticsről. A keszthelyi gróf iskolaalapításait, a nyelvújítás megfelelő kritikai keretek között történő elfogadtatását, csakúgy mint az abszolutisztikus módszerekkel uralkodó Ferenc császár tervezett látogatásának megszervezését – legalábbis levelezése tanúsága szerint – más színben látta. „Festetics gyönyörű fényben ragyog már is, ki tett ennyit a nemzet fényéért!”²⁹ A tavaszi rendezvényen ugyanakkor szimbolikus eseményre is sor került: Festetics György fát ültetett Kazinczy Ferenc tiszteletére, mint ahogyan korábban fát ültettek az ekkor már több mint tíz éve halott költő, Festetics egykori alkalmazottja, Csokonai Vitéz Mihály emlékére is. Kazinczyt na-

²⁴ KAZINCZY, 1904. 80. Berzsenyi Dániel levele Kazinczy Ferencnek (Nikla, 1817. február 27.)

²⁵ KAZINCZY, 1904. 81. Berzsenyi Dániel levele Kazinczy Ferencnek (Nikla, 1817. február 27.)

²⁶ KAZINCZY, 1904. 538–539. – Kazinczy Ferenc levele Kis Jánosnak (Széphalom, 1818. március 29.)

²⁷ Nagyváthy János Festetics György fia, László gróf esküvője alkalmából írt „Lakodalmi verse” az Alexandra Antikvárium ritkaságai közt bukkant fel. KURUCZ, 2008. 184–186.

²⁸ Nagyváthy életéhez lásd VÖRÖS, 1961. 10–31.; 371–408.

²⁹ KAZINCZY, 1905. 105. – Kazinczy Ferenc levele Pálóczi Horváth Ádámnak (Széphalom, 1818. július 2.)

gyon meghatotta ez a gesztus. Pálóczi Horváth Ádám beszámolója alapján pedig teljes elégtétel lehetett számára, hogy levelét a gróf „nagy örömmel vette”, illetve Keszthelyen „nagyon várt” vendég volt.³⁰

Az 1819. februári helikoni ünnepekre talán még nagyobb pompával készültek Keszthelyen, de a rendezvényre erősen rányomta bélyegét a gróf betegsége. Festetics betegsége miatt egyébként a korábban tervezett uralkodói látogatás is elmaradt, pedig igen nagy előkészületek történtek, diadalkapukat akartak emelni, kizárólag magyar nyelvű köszöntő versekkel, feliratokkal. Az uralkodó asztalára szánt 1810-es évjáratú somlai borból, s az ugyanezen évből származó georgikoni vörösborból végül is a magyar íróknak, költőknek szolgáltak fel Keszthelyen.³¹ Az újabb februári ünnepre azonban Kazinczy ismét hiába készült. 1819. január 3-i Festeticshez intézett levelében szabadkozni kénytelen, bár megküldi alkalmi dicsőítő versét, amelyben „mint sok hős polgára a régi Rómának” jelenik meg a keszthelyi gróf. Kazinczynak ez a műve ma már aligha tekinthető kiemelkedő irodalmi alkotásnak, inkább tiszteletadás a kortársak által – s így Kazinczy által is – ellentmondásosnak, ám példaadónak ítélt mecénás iránt. A vers gondolati súlypontja szerint a megszólított Festetics nem öncélúan, pusztán saját luxusigényei érdekében használja vagyonát, hanem „*azért örülsz a nagy birtok nagy hasznának, hogy a sokból sokat nyújthass a hazának*”.³² A verset megküldte levelezőtársának és barátjának, gróf Dessewffy Józsefnek is, aki válaszlevelének utolsó mondatában sokatmondóan így foglalta össze véleményét Kazinczynak Festetics irányában megváltozott viszonyáról: „*Festeticsnek sok szépet mondál, neked az esett legjobban, hogy nem kellett fillentened, néki pedig az, hogy te magasztaltad*.”³³

Az utolsó helikoni ünnepre azonban nem február 12-én, hanem február 16-án került sor, mert a gróf babonából nem engedte péntekre tenni az ünnepséget. Ekkor összesen 24 művet olvastak fel, s vitattak meg. Festetics egyébként Kazinczy versét nem engedte felolvasatni, mert túlságosan dicsérőnek találta. Pálóczi Horváth Ádám Kazinczyhoz intézett levelében, amelyben a gróf haláláról is beszámolt, utóbb azt írta, hogy ez a helikoni együttlét hangulatában nem olyan volt, mint a többi. Festetics már szobáját sem tudta elhagyni, s hiányzott az ünnepségek korábbi fő szervezője, Asbóth János is, aki ekkora már távozott Keszthelyről.³⁴

*

A helikoni együttlétek irodalomtörténeti jelentőségét vizsgálva feltétlenül megállapíthatjuk, hogy a korlátozott hatókörű, kisebb irodalmi szalonokat meghaladó, idővel országos szintű irodalmi társasélet megteremtésére tett kísérletet Festetics. Az ő jóvoltából Keszthelyen találkoztak a kor elismert, főként dunántúli költői, írói.

³⁰ KAZINCZY, 1905. 106.; 110. – Pálóczi Horváth Ádám levele Kazinczy Ferencnek (Petrikeresztúr, 1818. július 7.)

³¹ MOL Festetics Lt. P 274 14. k. 1818. ff. 61., 63.

³² KAZINCZY, 1905. 271–274. – Kazinczy Ferenc levelei gróf Festetics Györgynek és Kis Jánosnak (Széphalom, 1819. január 3.)

³³ KAZINCZY, 1905. 276. – Gróf Dessewffy József levele Kazinczy Ferencnek (Kassa, 1819. január 16.)

³⁴ KAZINCZY, 1905. 349. – Pálóczi Horváth Ádám levele Kazinczy Ferencnek (Petrikeresztúr, 1819. április 10.)

A keszthelyi rendezvények alkalmából született alkalmi versek, írások egy része 1818-ban a gróf anyagi támogatásának köszönhetően meg is jelentek, s ezek az írások ma már fontos kor- és stílusdokumentumnak tekinthetők.³⁵

Mindemellett az sem lehet kétséges, hogy a Kazinczy nélkül lezajlott keszthelyi irodalmi beszélgetések, előadások és viták megrendezését biztosító gróf egész életművének értékelése szegényebb lett volna a széphalmi író levelezése nélkül. Egy olyan korban történt mindez, amelyben Berzsényi szavaival a „nagyok” a poétát és a nyelvet lenézték, de a „somogyi Kazinczy” ítélete szerint, ha igaz, hogy „minden cselekedet becsének az idő és a hely az igaz mértéke”, a művelt mecénás keszthelyi gróf nem pusztán „nagy ember” volt, „hanem ami még több, jó ember”.³⁶

Felhasznált irodalom és rövidítések

HKR	Hofkriegsrat
Lt.	Levéltár
MOL	Magyar Országos Levéltár
MTA	Magyar Tudományos Akadémia

BERZSENYI

1938 *Berzsényi Dániel ismeretlen és kiadatlan levelei.* Szerk.: MERÉNYI Oszkár. Budapest, MTA Irodalomtörténeti Bizottság, 1938.

CSÉBY

1989 CSÉBY Géza: Három Helikon. (Adalékok a helikoni ünnepségek történetéhez). *Horizont*, 17. (1989) 3. sz. 184–188.

1998 CSÉBY Géza: A Keszthelyi Helikoni Ünnepségek rövid története 1817–1819-ig. In: *Az ifjúság Helikoni Ünnepségei Keszthelyen.* Szerk.: SZABOLCS András. Nagykanizsa, Czupi, 1998. 9–26.

Helikon

1818 *Helikon.* Keszthely, 1818.

KAZINCZY

1891 KAZINCZY Ferenc: *Kazinczy Ferenc levelezése.* II. kötet. Szerk.: VÁCZY János. Budapest, MTA, 1891. (*Kazinczy Ferenc Összes Művei*)

1893 KAZINCZY Ferenc: *Kazinczy Ferenc levelezése.* IV. kötet. Szerk.: VÁCZY János. Budapest, MTA, 1893. (*Kazinczy Ferenc Összes Művei*)

1895 KAZINCZY Ferenc: *Kazinczy Ferenc levelezése.* VI. kötet. Szerk.: VÁCZY János. Budapest, MTA, 1895. (*Kazinczy Ferenc Összes Művei*)

1898 KAZINCZY Ferenc: *Kazinczy Ferenc levelezése.* IX. kötet. Szerk.: VÁCZY János. Budapest, MTA, 1898. (*Kazinczy Ferenc Összes Művei*)

1902 KAZINCZY Ferenc: *Kazinczy Ferenc levelezése.* XIII. kötet. Szerk.: VÁCZY János. Budapest, MTA, 1902. (*Kazinczy Ferenc Összes Művei*)

1904 KAZINCZY Ferenc: *Kazinczy Ferenc levelezése.* XV. kötet. Szerk.: VÁCZY János. Budapest, MTA, 1904. (*Kazinczy Ferenc Összes Művei*)

1905 KAZINCZY Ferenc: *Kazinczy Ferenc levelezése.* XVI. kötet. Szerk.: VÁCZY János. Budapest, MTA, 1905. (*Kazinczy Ferenc Összes Művei*)

³⁵ *Helikon*, 1818.

³⁶ KAZINCZY, 1904. 80. – Berzsényi Dániel levele Kazinczy Ferencnek (Nikla, 1817. február 27.)

KURUCZ

- 2006a KURUCZ György. Adósság, hitel, törlesztés. Festetics György pénzügyi helyzete 1782 és 1818 között. *Századok*, 140. (2006) 3. sz. 539–565.
- 2006b KURUCZ György: Kényszer és szolgálat. Portrévázlat Festetics Györgyről. *Századok*, 140. (2006) 6. sz. 1341–1375.
- 2008 KURUCZ György: Gazdaságtörténeti dokumentumok. In: *Új Magyar Athenas. Válogatás az Alexandra Antikvárium kincseiből*. Szerk.: GRÉCZI Emőke – KISS Ferenc. Budapest, Alexandra Antikvárium, 2008. 183–187.

MÁRKUS

- 1901 *Magyar törvénytár. 1740-1835. évi törvénytörzsek*. Szerk.: MÁRKUS Dezső. Ford.: Csiky Kálmán. Budapest, Franklin Társulat, 1901.

MERÉNYI

- 1979 MERÉNYI Oszkár: Adalékok Berzsenyi Festetics-ciklusának történetéhez. *Irodalomtörténeti Közlemények*, 83. (1979) 5–6. sz. 588–594.

NÉGYESY

- 1925 NÉGYESY László: Gróf Festetics György a magyar irodalomban. In: *Keszthelyi Helikon*. Szerk.: LAKATOS Vince. Keszthely, 1925. 37–325.

NÉMETH

- 1989 NÉMETH József: Festetics György és a magyar kultúra. *Horizont*, 17. (1989) 3. sz. 179–183.

TOLDY

- 1987 TOLDY Ferenc: *Kazinczy Ferenc és kora. Életrajzi emlék 1859–1860*. Budapest, Szépirodalmi, 1987.

VÖRÖS

- 1961 VÖRÖS Károly: Fejezetek Nagyváthy János életéből. *Agrártörténeti Szemle*, 3. (1961) 1. sz. 10–31.; 3–4. sz. 371–408.

*Kurucz, György***Ferenc Kazinczy and the Helicon Festivities**

The literary festivities of Keszthely, Transdanubia, West Hungary, have long been considered by Hungarian literary historians as an attempt to organise a regular forum for the foremost contemporary poets and men of letters of Hungary in the second half of the 1810s. The whole agenda of the series of events was instigated by Dániel Berzsenyi through a letter addressed to Count György Festetics envisaging the creation of a literary centre in Keszthely, the centre of Festetics's estates, similar to the one in Weimar, Germany, on a smaller scale, though. Festetics belonged to the educated layer of contemporary higher nobility who had the means and inclination to promote education and national literature and language in an era when the Hungarian language was not even recognized as the official language of the Kingdom of Hungary within the Habsburg Empire. However, Ferenc Kazinczy, a well-known man of letters of his age was highly critical of the count on account of the fact that Festetics had declined to support him on his release from prison for his involvement in the Jacobin plot in

the mid-1790s. Festetics simply did not want to jeopardize his schools by being associated with a former political prisoner as a result of which it had taken years for Kazinczy before he could forgive him. This paper is concerned with the slow process of Kazinczy's changing views of Count Festetics who was a controversial and enigmatic, yet unique patron of Hungary's cultural scene at the turn of the 18th and 19th centuries.